

"Niemand dwingt je om te roddelen"

Bedrijfssocioloog Feddes analyseert informele communicatie binnen organisaties

Families, werkkringen, kerkelijke gemeenten - roddel komt in alle geledingen van de samenleving voor. De vraag of roddelen mag, vindt bedrijfssocioloog Rinus Feddes, docent aan de Hogeschool Rotterdam, niet bijster interessant. "Ik leer mijn studenten op een evenwichtige manier naar het verschijnsel te kijken en het te analyseren. Waarom doen mensen het en wat is het effect ervan?"

Michiel Bakker

Feddes werkt als docent beleid, management en organisatiekunde aan de Hogeschool Rotterdam. In de opleiding personeel en arbeid doceert hij het verplichte vak informele communicatie, waarvan roddelen -"in negatieve zin praten over een afwezige derde"- een onderdeel vormt. Daarnaast verzorgt hij als keuzevak zes lessen die specifiek gaan over roddelen in organisaties. "Overal waar drie mensen samen optrekken, kun je verwachten dat twee van hen over de derde praten. Dat vind ik interessant", zo licht de docent zijn belangstelling voor dit onderwerp toe.

Hij signaleert dat er binnen organisaties een spanningsveld bestaat tussen formele communicatie en informele uitwisseling van gegevens. "Een vergadering is formeel. Na afloop zie je mensen napraten. Dan zeggen ze wat ze niet tijdens de bespreking naar voren hebben gebracht. Ze geven commentaar op de voorzitter of op collega's. Dat is een waardevolle schaduwzijde van het formele circuit. Een intrigerend verschijnsel dat wijd verbreid is, maar veel te weinig aandacht krijgt."

Sociale orde

Als socioloog beschouwt Feddes het onderwerp roddelen tamelijk afstandelijk. "Ik probeer het niet meteen in het negatieve te trekken, plak er niet direct het etiket op: Het mag niet, roddelen is slecht." Hij wijst op het samenbindende element van roddel, zoals dat in het Engelse "gossip" besloten ligt. "Die Angelsaksische term duidt op wat de groep samenbindt. Roddelen is een manier om een sociale en morele orde in stand te houden. Je vraagt je met elkaar af of datgene wat de ander doet gepast is."

Feddes vindt niet dat roddelaars zo iets per definitie bij de persoon in kwestie moeten aanklaarten. "Roddelen is een manier om het te bespreken. Een andere manier is: Je zegt iemand iets recht in z'n gezicht. Er kunnen verschillende redenen zijn waarom je dat niet doet. Bijvoorbeeld: Als ik dat doe, neemt die persoon me dat kwalijk. Hij kan boos worden en wraak nemen. Of: Misschien klopt het niet wat ik zeg, en dan sta ik voor schut. Of: Uit ervaring weet ik dat hij toch niet naar me luistert."

Feddes onthoudt zich van een waardeoordeel over deze motieven. "Als je zegt dat roddelen niet mag, bekijk je het door een filter. Dat doe ik niet. Praktisch alle mensen roddelen wel eens, luisteren naar roddel en worden beroddeld. Ik vraag me af: Wat voor functie heeft dat? Tot de jaren zeventig werden conflicten altijd gezien als negatief. Er mochten geen conflicten zijn. Inmiddels weten we dat die ook positieve effecten hebben: ze geven duidelijkheid, opluchting. Zo zitten er ook positieve kanten aan roddelen."

Ongenoegen

Feddes wijst op de functie van uitlaatklep. "Soms is er in een organisatie geen andere mogelijkheid om je hart te luchten, je ongenoegen te ventileren. Roddels gaan vaak over onderwerpen waar je eigenlijk niet over hoort te praten, maar die toch belangrijk zijn voor mensen. Medewerkers informeren elkaar bijvoorbeeld over het gedrag van een leidinggevende in situaties die niet direct met het werk te maken hebben. Je praat er niet met iedereen over, maar met mensen die je vertrouwt. Met hen heb je een impliciete afspraak: het blijft onder ons. Roddel kan ook de functie hebben om bij een ander te toetsen of hij dezelfde mening over iemand is toegedaan als jij."

Als je met de desbetreffende persoon zelf in gesprek gaat, kan deze het onjuiste beeld dat je wellicht hebt meteen bijstellen en loop je niet het risico dat je jezelf gaat verheffen ten koste van de ander.

"Wij richten ons snel op het negatieve. Vergeet niet dat er ook situaties zijn waarin het voor de persoon in kwestie en voor de omgeving positief is als het onderwerp door roddel bespreekbaar wordt gemaakt. Stel dat in een groep de indruk bestaat dat een man zijn vrouw slaat. Die twijfel kun je onderling uitwisselen. Zijn er meer mensen die dezelfde signalen hebben? Als je dat met elkaar vaststelt, gaat het erom dat je het niet acceptabel vindt en samen kijkt hoe je het bespreekbaar kunt maken."

In veel gevallen is het onderwerp onschuldiger en ontstaat er al snel een negatief beeld waartegen iemand zich niet kan verdedigen.

"In het begin bevatten roddels vrijwel altijd een kern van waarheid. Daarover kun je in vertrouwen praten. Na verloop van tijd zie je dat iedereen het erover heeft. Dan gaan mensen zaken overdrijven of voegen ze andere elementen toe. Als het verhaal verder af komt te staan van de waarheid, zitten er meer negatieve kanten aan roddelen."

Over de schreef

Feddes ziet verschillende mogelijkheden om ongewenst gedrag bij anderen in een organisatie te corrigeren. "Je kunt het onder vier ogen tegen iemand zeggen, maar ook publiek. Verder kun je je mond houden of er met derden over praten, bijvoorbeeld met een chef: Ik maak me zorgen over Piet. We nemen allemaal wel eens wat papier of een pen mee naar huis, maar hij gaat wel erg over de schreef. Ik vind het alleen niet mijn taak hem daarop aan te spreken. Roddelen is ook een vorm van het tonen van betrokkenheid op elkaar binnen een groep. Het is niet altijd egoïstisch bedoeld."

Niet dat Feddes wil stimuleren zo veel mogelijk achter de rug van een ander om negatieve zaken in diens gedrag aan de orde te stellen. "Niemand dwingt je om te roddelen. Vaak zijn er alternatieven. Kun je iets rechtstreeks tegen de ander zeggen? Doen! Maar er zijn genoeg

situaties waarin dat niet verstandig is. Stel dat ik iets negatiefs wil zeggen over mijn baas. Ik weet dat dat nadelige gevolgen voor mezelf zal hebben als hij aan het eind van het jaar mijn functioneren beoordeelt. Dan zegt mijn vrouw terecht: Je kunt beter je mond houden. Maar ik moet het toch kwijt, dus ik ga er met collega's over praten."

U kunt er ook over zwijgen.

"Dan kan er andere schade ontstaan. Als je er met niemand over kunt praten, broeit het inwendig, wat kan leiden tot stress en zelfs burn-out. In zo'n geval kan ik me goed voorstellen dat iemand er toch met zijn collega's over praat. Daar ben ik dan vrij mild in. Een baas kan er ook om vragen dat personeel over hem roddelt."

Geen dodelijk wapen

De gevolgen van roddel voor de persoon die het betreft, wil Feddes niet overdrijven. "Roddels hebben vaak geen effect. Neem de geldverslindende verbouwing bij UWV, het prostitueebezoek van wethouder Oudkerk of de buitensporige declaraties van burgemeester Peper. Ik denk dat over deze onderwerpen in de betrokken organisaties jarenlang veel is geroddeld. De zaak waarom het gaat, was bij velen allang bekend, terwijl de personen gewoon in functie bleven. Roddel is geen dodelijk wapen. Je ziet dat de opinie omslaat als het in de media komt. Dan luidt de conclusie ineens: Zo kan het niet meer. Dat is ook een intrigerend verschijnsel."

De impact die roddel op het 'slachtoffer' heeft, hangt volgens Feddes sterk af van de situatie. "Er zijn gemeenschappen, bijvoorbeeld dorpen, waarin mensen elkaar langdurig kennen en generaties lang samen optrekken. De impact van roddel is in zo'n gemeenschap sterker dan in een groep waarin je slechts een deel van je bestaan en een deel van je tijd betrokken bent. In een gesloten gemeenschap voel je je sneller gecorrigeerd. Als het behoren bij een groep heel belangrijk voor je is, vind je het verschrikkelijk als er over je geroddeld wordt. Nog erger dan roddel is dat er helemaal niet meer over je gesproken wordt. Dan ben je buitengesloten."

Feddes raadt slachtoffers van roddel niet aan onjuiste verhalen tegen te spreken of zich er kwaad over te maken. "Probeer een roddel over iets wat niet waar is, niet de wereld uit te helpen. Als je je er druk over maakt, zeggen mensen toch: Waar rook is, is vuur. Of: Er is geen koe zo bont of er zit wel een vlekje aan. Je kunt honderd keer zeggen dat het niet waar is, maar roddels zijn heel moeilijk aan te pakken."

Beter is het volgens Feddes te investeren in positieve contacten met roddelaars en degenen die naar roddels luisteren. "Hoe positiever het contact is, hoe minder mensen de neiging hebben negatieve verhalen over jou te geloven."

Roddelen in Nederland

"Hoe roddelt Nederland?" Onder die titel verscheen gisteren een onderzoek van het dertigjarige weekblad Story. Ook voor mensen die dit roddelblad bewust buiten de deur houden, zal het geen geheim zijn dat het verspreiden van negatieve verhalen over afwezige personen veel voorkomt, ook in christelijke kring.

Op deze pagina analyseert bedrijfssocioloog M. M. Feddes dit verschijnsel. Theoloog dr. M. J. Paul en psycholoog drs. C. Roest belichten het ieder vanuit hun vakgebied.

KADER 1

"Heb je naaste lief als jezelf"

Of het de meest geaccepteerde zonde is, weet hij niet, maar dat roddelen in christelijke kring veelvuldig voorkomt, staat voor dr. M. J. Paul vast. "Ik merk het op school en in kerkelijke gemeenten, zeker in besloten gemeenschappen waarin mensen op verjaardagen tijd moeten vullen", aldus de docent Oude Testament aan de Christelijke Hogeschool Ede (CHE). "Als mensen hun verhaal inleiden met: Ik wil niet roddelen hoor, maar, weet je bijna zeker dat er een roddel komt."

Negatief praten over een afwezige derde "zonder dat het een zwaarwegend belang dient", is in strijd met de Bijbel, stelt Paul. "Als Christus de geboden samenvat, zegt Hij als tweede regel: Heb je naaste lief als jezelf. Roddelen staat daar haaks op. Het bouwt niet op, maar beschadigt mensen." Hij legt een verband met Zondag 43 van de Heidelbergse Catechismus. "Daar gaat het over geen vals getuigenis spreken. Strikt genomen kan een groot deel van een roddel waar zijn, maar het strijdt met de uitspraken van Christus als het negatief uitwerkt voor de ander."

Dat mensen soms de behoefte hebben hun hart te luchten, begrijpt Paul. "Daarbij kun je wel eens negatief over een ander praten. Belangrijk is de vraag of het veilig is bij degene aan wie je het vertelt. Als een man iets vertrouwelijk tegen zijn vrouw zegt zonder de bedoeling een ander te beschadigen, wil ik het geen roddel noemen. Het kan dan ook een positief doel hebben: Je deelt iets met de ander zodat die het in zijn voorbede kan gedenken."

Enkele jaren geleden was Paul betrokken bij het opstellen van een statuut over de identiteit van een christelijk ziekenhuis. Daarin kwam ook roddelen aan bod. "Veel christelijke organisaties hebben als grondslag de Bijbel en de Drie Formulieren van Eenheid. Die Formulieren hebben weinig te maken met de concrete manier van werken binnen een instelling. Bij de bijbelse geboden is dat veel duidelijker. We wilden die concretiseren in een statuut dat voor christenen en niet-christenen aanvaardbaar was. Zaken als vertrouwelijkheid, zwijgplicht en roddelen vielen daar ook onder."

Een concrete bezinning op identiteit op de werkvloer beveelt Paul ook andere christelijke organisaties aan. "Roddelen lijkt me dan een actueel punt. Alleen al het gesprek erover voeren met elkaar is waardevol. Door erover te praten gaat er hopelijk bij jezelf ook eerder een lampje branden: Waar ben ik eigenlijk mee bezig?"

KADER 2

"Wij hebben iets samen"

Dat roddelen "zeer veel voorkomt", staat voor psycholoog Kees Roest vast. "Ten diepste zijn we allemaal een beetje psycholoog en zijn we vreselijk geïnteresseerd in wat zich tussen mensen afspeelt. We hebben een soort natuurlijke behoefte ons in de ander te verdiepen." De hulpverlener uit Woudenberg, onder meer werkzaam bij Eleos, merkt op dat er verschillende motieven aan ten grondslag kunnen liggen om negatief te praten over iemand die niet aanwezig is.

"Mensen die veel roddelen, zijn vaak onzeker. Ze hebben behoefte aan bevestiging en voelen zich er goed bij als ze negatieve zaken over anderen kunnen vertellen terwijl ze zelf buiten schot blijven. Mensen met een gezond zelfgevoel roddelen minder vaak dan degenen die een gebrek aan zelfvertrouwen hebben." Ook kan roddelen volgens Roest een teken van subassertiviteit zijn. "Je durft de persoon in kwestie niet rechtstreeks aan te spreken, maar doet het via via."

Een derde functie van roddelen is "dat mensen een bondgenootschap aangaan. Je creëert een gevoel van: Wij hebben iets samen, apart van de rest. Omringd door allerlei mogelijke intriges zitten wij in elk geval op één lijn. Vooral in organisaties waarin de structuur niet helder is en waar een conflictueuze, onveilige sfeer heerst, zoeken mensen elkaar op om hun onderlinge loyaliteit te verstevigen door samen over een derde te praten."

De wijze waarop mensen roddelen bepaalt voor Roest of het acceptabel is. "Het kan nuttig zijn als je iets wat je raakt wilt spuien en daarvoor een collega opzoekt die je vertrouwt, waarna je er een punt achter zet. Dat is iets anders dan roddelen om het roddelen, waar iets sensatieachtigs in zit. Er zijn mensen die met een adresboek op schoot een avondje bij de telefoon gaan zitten en de een na de ander bellen: Heb je het al gehoord? Dan ga je over de schreef, ook al geeft het je een goed gevoel."

Roddelaars doen er volgens Roest goed aan hun motieven onder ogen te zien. "Een belangrijke vraag is: Respecteer je degene over wie je roddelt ten diepste als medemens? Als dat zo is, zul je anders over hem praten dan wanneer je een verschrikkelijke hekel aan iemand hebt en niets liever doet dan hem tot de grond toe afbreken. Het is ook bij roddel de toon die de muziek maakt. Mensen die graag over anderen praten, zouden er ook eens een uitdaging in kunnen zien goede dingen over hen te vertellen."